Universiteit
Leiden
The Netherlands

A grammar of Ik (Icé-tód) : Northeast Uganda's last thriving Kuliak language

Schrock, T.B.

Citation
Schrock, T. B. (2014, December 16). *A grammar of Ik (Icé-tód) : Northeast Uganda's last thriving Kuliak language*. *LOT dissertation series*. Retrieved from https://hdl.handle.net/1887/30201

Version:	Corrected Publisher’s Version
License:	Licence agreement concerning inclusion of doctoral thesis in the Institutional Repository of the University of Leiden
Downloaded from:	https://hdl.handle.net/1887/30201

Note: To cite this publication please use the final published version (if applicable).

Cover Page

Universiteit Leiden

The handle http://hdl.handle.net/1887/30201 holds various files of this Leiden University dissertation.

Author: Schrock, Terrill B.
Title: A grammar of Ik (Icé-tód) : Northeast Uganda's last thriving Kuliak language
Issue Date: 2014-12-16

Samenvatting

Dit boek omvat een analyse van het Ik (Icé-tód), een Kuliak (Rub)-taal gesproken door 7500 mensen in noordoost Oeganda. Het levert een zo volledig mogelijke basisinventaris van de klank/vorm/betekeniseenheden die samen de grammatica van het Ik vormen. Het boek kan voortborduren op een solide traditie van vijftig jaar taalbeschrijving. Desalniettemin vult het een aantal belangrijke gaten op. De noodzaak voor een vollediger beschrijving is nijpend gezien het feit dat de twee andere leden van de subgroep, Nyang'ia en So/Tepeth, op het punt van uitsterven staan. Een tweede doel van deze studie is dan ook een precieze en adequate geschreven weergave te bieden van het Ik voor het geval, door de krachtige neiging tot assimilatie aan het Engels en de Teso-Turkana talen uit de Oost-Nilotische (Nilo-Saharaanse) taalfamilie, ook Ik verloren gaat. Een derde doel van deze studie is een duidelijker beeld mogelijk te maken hoe Ik gerelateerd is aan de andere talen in de regio, met name door parallellen voor te stellen voor de grammaticale morfemen van het Ik.

Hoofdstuk 1 begint met een korte inleiding over het Ik-volk, hun geschiedenis, de ecologie van hun leefgebied, economie, samenleving, godsdienst en cultuur. Hierop volgt een inleidend overzicht over de taal van de Ik, waarbij onderwerpen zoals de controverse rond de genetische classificatie aan de orde komen, maar die ook een typologische karakterisering van de taal geeft en onderwerpen als variatie, invloeden door taalcontact, etnolinguistische vitaliteit en eerdere publicaties over het Ik behandelt. Het hoofdstuk sluit af met een beschrijving van de methodologie, het veldwerk, de verzameling van de gegevens en hun beschikbaarheid, en tenslotte de spelling. Hieruit wordt duidelijk hoe het Ik dat lange tijd in haar bestaan bedreigd was maar toch kans zag voort te bestaan door aanpassing zonder zijn eigenheid op te geven.

Hoofdstuk 2 behandelt de segmentele fonologie. Hierbij komen de dertig contrastieve medeklinkers en de negen klinkers aan bod met hun allofonische realisaties zoals het stemloos worden van klanken in finale positie, assimilatie naar plaats van articulatie en glottale effecten. Bij de bespreking van lettergreepstruktuur wordt een onderscheid gemaakt tussen fonetische en fonologische lettergrepen om het stemloos worden klinkers voor een pauze te verklaren. Ten slotte behandelt het hoofdstuk morfofonologische regels zoals haplologie, ontwrijving, niet-finale deletie en klinkerharmonie. Dit laatste is een verschijnsel dat van belang is bij de morfologische analyse in alle onderdelen van de grammatica.

Hoofdstuk 3 over de suprasegmentele fonologie behandelt twee van de meest interessante verschijnselen: ATR klinkerharmonie en toon. De behandeling van de klinkerharmonie omvat de volgende onderwerpen: klinkerharmonie binnen de lexemen, waarbinnen de opake klinker /a/ soms als [-ATR] en soms als [+ATR] gespecificeerd dient te worden, dominante achtervoegels, inclusief opake, recessieve achtervoegsels, recessieve clitica en post-lexicale harmonie. De bespreking van toon in het Ik legt het fundament voor een begrip van het toonsysteem. De analyse gaat uit van twee tonen (hoog en laag) die vrijelijk combineren in alle lexicale eenheden. Deze tonen hebben contextuele varianten bepaald door depressor consonanten, morfologische conditionering en syntactische grenzen van zinsdeel en zin. Er wordt een lijst gegeven van tonale processen die relevant zijn voor de rest van de grammatica, gevolgd door een korte bespreking van de drie basale intonatiepatronen.

Hoofdstuk 4 geeft de basiseigenschappen van het naamwoord. De kenmerken van een lexicale wortel worden benoemd, aangevuld met opmerkingen over reduplicatie en archaïsche voorvoegsels. Daarna komen de strategieën aan bod om getal uit te drukken: singulatieven, pluratieven, suppletieve meervouden, possessieven, en naamwoorden die niet voor getal gemarkeerd zijn. Ik heeft een relatief arm systeem van nominale affixatie dat gecompenseerd wordt door de (voor)naamwoord - (voor)naamwoord-

samenstellingen die functies als agentief, verkleinwoord, interne en variërende meervoudigheid, en relationele locatieven uitdrukken. Op het eind van de hoofdstuk krijgt de lezer een overzicht over verwantschapstermen, persoonsnamen, namen voor volkeren en voor plaatsen.

Hoofdstuk 5 vervolgt met een beschrijving van de vele verschillende voornaamwoorden in de taal. Eerst behandel ik de persoonlijke voornaamwoorden, gebonden en vrije, dan het unieke bezittelijke onpersoonlijke voornaamwoord. Vervolgens komen de volgende voornaamwoorden in detail aan bod: onbepaalde, interrogatieve, aanwijzende, betrekkelijke, wederkerende, distributieve en aansporende voornaamwoorden, en tenslotte het zogenaamde “dummy voornaamwoord” dat vereist is ter vervanging van een perifeer zinsdeel dat verplaatst is.

Ieder naamwoord en voornaamwoord is verplicht gemarkeerd voor naamval. Dit wordt besproken in hoofdstuk 6. Dit hoofdstuk vormt de brug tussen de nominale woordsoorten en de andere woordsoorten omdat de naamvalmarkeerders zich in een grammaticaliseringsproces bevinden naar gebruik in andere onderdelen van de grammatica zoals het verbale systeem. Ik beschikt over een uitgebreid naamvallensysteem met acht naamvallen: obliek, nominatief, instrumentaal, ablatief, genitief, accusatief, datief, en copulatief. De naamvalsachtervoegsels met hun complexe allomorfie en hun semantische rollen worden uitgelegd in dit hoofdstuk. De mogelijke oorsprong van de naamvalsachtervoegsels en hun verdere grammaticalisatie komen eveneens aan bod.

Hoofdstuk 7 behandelt het werkwoord. Het hoofdstuk begint met een overzicht van de mogelijke segmentele en tonale stucturen van de werkwoordswortel. Vervolgens behandel ik de derivationele, directionele en subject-markerende achtervoegsels. Daarop volgt een discussie over modaliteit, die zich toespitst op het onderscheid tussen realis en irrealis, dat op de eerste plaats een vormelijke opdeling inhoudt en slechts ten dele een

semantische. Andere wijzes die behandeld worden zijn intentioneel, optatief, aanvoegend, negatie en imperatief. Op het terrein van aspect staan de sequentiële en simultane aspecten centraal, die beide veel voorkomen in de aaneenschakelijking van zinnen. Vervolgens worden de drie verschillende manieren beschreven waarop Ik een passief maakt, evenals de causatieve, mediale en wederkerige afleidingen. Ten slotte worden de bijvoeglijke achtervoegsels behandeld, de tijdsmarkeerders en de markeerders van epistemische bepaling.

Hoofdstuk 8 sluit de morfologie af met een presentatie van de overige woordsoorten. Deze omvatten kwantificeerders, demonstratieven, bijwoorden, conjuncties, voorzetsels, tussenwerpsels, ideofonen, en imperatieven gebruikt ten opzichte van kinderen. Daarna komen tijdsaanduidingen aan bod. Ten slotte worden begroetingen behandeld. Hoewel deze geen woordsoort op zichzelf vormen worden ze wel veelvuldig gebruikt, zijn retorisch van belang en hebben een ritueel karakter.

Hoofdstuk 9 maakt een begin met de analyse van de syntaxis van zinsdelen en zinnen. Eerst wordt de structuur van de naamwoordgroep uitgelegd, daarna de structuur van eenvoudige hoofdzinnen inclusief causatieve zinnen, zinnen met koppelwerkwoorden en zinnen met hulpwerkwoorden. Het omvangrijkste onderdeel van dit hoofdstuk is de bespreking van de structuur en functie van de vele soorten ondergeschikte zinnen die het Ik kent, met bijzondere aandacht voor zinnen zonder werkwoord, focus en topic constructies, vragen, complementzinnen, indirecte rede, constructies van vergelijking en negatie. Dit hoofdstuk vormt een eerste aanzet voor de verdere analyse van de syntaxis van het Ik.

Het tiende hoofdstuk overstijgt de grenzen van de zin en behandelt kort de strategieën om zinnen met elkaar te verbinden als toevoeging, tegenstelling of alternatief. Het hoofdstuk eindigt met een discussie van zinsaaneenschakeling. Ik maakt gebruik van sequentiële en simultane werkwoordsvormen om ketens van zinnen te creëren in een zogenaamd co-

subordinerend verband. Aangezien zinsaaneenschakeling een areaal kenmerk is (het komt ook in Oost-Nilotische talen voor) en steeds meer aandacht krijgt, zijn deze beschrijvende observaties over het Ik een relevante bijdrage.

De eerste appendix is een verzameling van vijf teksten in het Ik met interlineaire vertaling: “Vijanden”, “Bijenteelt”, “Specht”, “Koning Leeuw”, “Gezegden” waaronder enkele verboden en een tongbreker. De tweede appendix is een lexicon van Ik wortels. Ten slotte geef ik de vervoeging van zeven voorbeeldwerkwoorden.